

LBRIS

We know
books

Donna Tartt este o scriitoare americană născută în 1963, în Greenwood, Mississippi. A studiat la University of Mississippi și la Bennington College. În 1992 a publicat romanul *Istoria secretă* (*The Secret History*), care a înregistrat un succes fără precedent: primul tiraj s-a epuizat imediat, romanul a rămas pe lista bestsellerurilor timp de treisprezece săptămâni și a fost tradus în peste douăzeci și cinci de limbi. În 2002 i-a apărut al doilea roman, *Micul prieten* (*The Little Friend*), care s-a bucurat, la rândul lui, de o primire caldă din partea publicului și a criticilor și a câștigat Premiul literar WH Smith (2003). *Sticletele* (*The Goldfinch*), cel de-al treilea roman, a fost publicat în 2013 și a intrat imediat în clasamentul celor mai bine vândute cărți al publicației *New York Times*, unde a rămas în top 10 timp de peste patruzeci de săptămâni. În 2014, romanul a fost recompensat cu Premiul Pulitzer pentru ficțiune, iar autoarea lui a fost inclusă pe lista celor mai influenți oameni ai anului în *Time 100: The 100 Most Influential People in 2014*. De asemenea, drepturile de publicare a romanului au fost vândute în treizeci și două de țări.

DONNA TARTT

STICLETELE

Traducere din limba engleză și note
JUSTINA BANDOL

LITERA
București

Pe vremea când mă aflu încă în Amsterdam, am visat-o pe mama pentru prima oară după mulți ani. Stăteam închis în hotel de mai bine de o săptămână, temându-mă să sun pe cineva sau să ies; inima îmi pornea să se zbată nebunește, împotmolindu-se, până și la cele mai nevinovate zgomote: soneria liftului, zăngănitul căruciorului cu băuturi, chiar și clopotele bisericilor care băteau ora, Westertoren, de Krijtberg¹ – dangătul lor atins de o aripă întunecată, un presentiment fatidic, ca în basme, încrustat în arabescurile metalului. Ziua ședeam la picioarele patului, străduindu-mă să deslușesc ceva din știrile de la televizor (fără vreo șansă, căci nu știam boabă de olandeză), și, când renunțam, mă așezam lângă fereastră, privind țintă canalul, cu pardesiul din păr

¹ Westertoren este unicul turn al bisericii protestante neorenascentiste Westerkerk din Amsterdam, inaugurată în 1631 și amplasată pe canalul Prinsengracht (cel mai lung dintre cele patru canale principale, semicirculare, concentrice, care înconjoară orașul vechi).

De Krijtberg este o biserică romano-catolică impunătoare, în stil neogotic, cu două turnuri ascuțite vizibile de departe. Clădirea actuală a fost inaugurată în 1883 și este amplasată lângă canalul Singel, cel mai scurt dintre vechile canale ale orașului.

de cămilă îmbrăcat peste celelalte haine – căci părăsisem New Yorkul în grabă, și lucrurile pe care le luasem cu mine nu erau suficient de călduroase, nici măcar înăuntru.

Afară, orașul zumzăia vesel. Era Crăciunul, și, noaptea, luminile clipeau pe podurile de pe canal; *dames en heren*¹ cu obraji roșii, cu eșarfele fluturând în vântul înghețat, huruiau pe caldarâm cu brazi legați la spatele bicicletelor. După-amiază, o trupă de amatori cânta colinde de Crăciun, care pluteau, subțiratic și fragile, în aerul iernii.

Tăvi de mic dejun în neorânduială; țigări prea multe; votcă încropită de la duty free. În zilele acelea neliniștite, zăvorâte, am ajuns să-mi cunosc fiecare colțișor al camerei așa cum un prizonier sfârșește prin a-și ști pe de rost celula. Era prima dată când mă aflam în Amsterdam; nu văzusem mai nimic din oraș, și totuși camera însăși, cu frumusețea ei aspră, străbătută de curenți, decolorată de soare, îmi stârnea intens sentimentul Europei de Nord, era un model în miniatură al Olandei: pereți albi, spoți cu var, corectitudine protestantă, amestecate în același timp cu splendoarea nuanțelor somptuoase ale vopselelor aduse pe vase negustorești din Orient. Petreceam exagerat de mult timp examinând o pereche minusculă de tablouri în ulei, în rame aurite, atârinate deasupra comodei: țărani care patinau pe un lac înghețat în apropierea unei biserici și o bărcuță cu pânze luptându-se cu valurile agitate ale mării iarna²: copii decorative, fără nimic special, cu toate

¹ „Doamne și domni” (în limba olandeză în original).

² Tablouri din epoca de aur a picturii flamande: *Paisaj de iarnă cu patinatori și capcană pentru păsări* (1565) de Pieter Bruegel cel Bătrân și, respectiv, *Furtună pe Marea Galileii* (1633) de Rembrandt.

că eu le studiam ca și cum aș fi putut găsi în ele, încriptat, vreun secret care să îmie înaintea mea pânzele vechilor **maestri flamanzi**. Afară, **lapovița bătea ușor în pervazul ferestrelor și clipea pe suprafața canalului**; și, deși **draperiile de brocart cădeau în falduri bogate**, iar covorul era moale, lumina iernii aducea cu ea ceva din atmosfera înfrigurată a lui 1943¹: privațiuni, austeritate, cei slab cu zahăr, mers la culcare pe **stomacul gol**.

În fiecare dimineață **devreme**, când încă nu se luminase de ziua, înainte să apară angajații din schimbul de zi și holul de la intrare să înceapă să se umple de oameni, coboram la parter după ziare. Recepționerii se mișcau vorbind în șoaptă, cu pași ușori, trecând cu privirea peste mine aproape ca și cum nu m-ar fi văzut – americanul din camera 27, care nu ieșea niciodată în timpul zilei; iar eu încercam să mă conving că șeful schimbului de noapte (costum închis la culoare, tunsoare periută, ochelari cu ramă de os) ar fi fost în stare de orice ca să prevină neplăcerile sau să evite un scandal.

Herald Tribune nu conținea **nici o știre** despre mine, dar povestea împânzea toate **ziarele olandeze**, în titluri cu majuscule groase, de-o **șchioapă**, străine mie, ispitindu-mă, chinuitor, de sub **ochii mei**, dar de dincolo de puterea mea de înțelegere. *Onopgeloste moord. Onbekende*. Urcam înapoi, mă întorceam în pat (complet îmbrăcat, căci camera era prea rece) și întindeam **ziarele pe cuvertură: fotografii cu mașini de poliție, panglica galbenă încercuind locul, nici măcar titlurile de sub poze nu le**

¹ Timp de câteva luni, din mai până în septembrie 1943, Gestapoul nazist a deportat ultimii supraviețuitori ai ghetoului din Amsterdam.

puteam descifra, și, deși nu păreau să conțină numele meu, era imposibil de știut dacă includeau vreo descriere a mea sau dacă ascundeau de fapt informații.

Camera. Caloriferul. *Een Amerikaan met een strafblad*. Apa verde măslinie a canalului.

Pentru că mi-era frig și eram bolnav, și în cea mai mare parte a timpului nu știam ce să fac (uitasem să-mi iau o carte, ca și hainele călduroase), stăteam în pat mai toată ziua. Noaptea părea să coboare la mijlocul după-amiezii. Deseori, printre foșnetele ziarelor împrăstiate, oscilam între somn și trezie, și visele îmi erau, majoritatea, mângiate de aceeași neliniște tulbure care mi se prelingea pe nesimțite în orele de veghe: procese la tribunal, valize deschizându-se brusc pe pista de aterizare, din care hainele îmi răbufneau în toate părțile, și nesfârșite coridoare de aeroport unde alergam să prind un avion la care știam că oricum nu voi ajunge niciodată.

Din cauza febrei aveam o mulțime de vise ciudate și extrem de vii, momente când, scăldat în sudoare, dădeam bezmetic din mâini și din picioare, neștiind dacă e zi sau noapte, dar în ultima și cea mai rea dintre aceste nopți am visat-o pe mama: un vis scurt și misterios, care mi s-a părut mai degrabă o viziune. Mă aflu în magazinul lui Hobie – sau, mai precis, într-un spațiu oniric, vag sinistru, amenajat ca o versiune sumară a magazinului –, și ea a apărut deodată în spatele meu – i-am văzut reflexia într-o oglindă. Am încremenit de fericire; era ea, până în cel mai mic detaliu, cu toți pistruii la locul lor, îmi zâmbea, mai frumoasă și totuși nu îmbătrânită, cu părul negru și colțul gurii ridicat ușor, într-o umbră de surâs ciudată, nu un vis, ci o prezență care umplea întreaga

cameră, o forță în sine, o alteritate vie. Și, oricât de mult îmi doream, știam că nu mă pot întoarce, că, dacă aș fi privit-o direct în față, aș fi violat legile universului ei, dar și pe ale mele; venise la mine în singurul fel în care putea, și ochii ni s-au întâlnit în geamul oglinzii pentru o clipă lungă, neclintită; dar, chiar când părea gata să spună ceva – cu un amestec, s-ar fi zis, de amuzament, afecțiune și exasperare –, între noi s-a rostogolit un rotocol de aburi și m-am trezit.

2

Lucrurile ar fi mers altfel dacă mama ar fi trăit. Așa, a murit când eu eram copil; și, deși tot ceea ce mi s-a întâmplat de atunci încoace este exclusiv vina mea, de când am pierdut-o am încetat să mai disting vreun reper, vreo călăuză spre o destinație mai fericită, spre o viață mai puțin singuratică sau mai prietenoasă.

Moartea ei – linia despărțitoare: înainte și după. Și, deși e deprimant să recunosc asta după atâția ani, încă n-am întâlnit pe nimeni care să mă facă să mă simt iubit așa cum o făcea ea. Totul prindea viața în preajma ei: mama radia o lumină fermecată, ca de teatru, încât a vedea lucrurile prin ochii ei însemna a le vedea în culori mai vii decât în mod normal. Îmi amintesc cum, cu câteva săptămâni înainte să moară, am luat o cină târzie cu ea într-un restaurant italian din Village¹ și cum ea m-a apucat de mână, emoționată de farmecul neașteptat, aproape

¹ Greenwich Village, cartier în sudul Manhattanului, fost centru al vieții boeme a New Yorkului și al culturii beat (în anii 1960). Este și azi un loc pitoresc, turistic, cu numeroase localuri intime.

dureros, al unui tort aniversar cu humanari aprinse care era adus din bucătărie de un mic alai, deplasând un cerc slab și tremurător de lumină pe tavanul întunecat; apoi tortul așezat pe masă ca o văpaie în mijlocul familiei, transfigurând chipul unei doamne în vârstă, zâmbete peste tot în jur, chelnerii care se îndepărtau cu mâinile la spate – o aniversare comună, cum poți întâlni în orice restaurant ieftin din centru, și sunt sigur că n-aș fi ținut-o minte dacă mama n-ar fi murit la scurt timp după aceea. Dar așa, după moartea ei, m-am gândit de nenumărate ori la seara de atunci și cred într-adevăr că am să mă gândesc toată viața: cercul familiei luminat de flacăra lumânărilor, tablou vibrant al fericirii cotidiene, ordinare, care a dispărut din viața mea odată cu ea.

Era, pe deasupra, frumoasă. Lucrul ăsta aproape că nu contează; dar era. Pe vremea când abia venise la New York din Kansas, a lucrat cu jumătate de normă ca fotomodel, deși se simțea prea stânjenită în fața camerei ca să fie cu adevărat bună pentru meseria asta; calitățile ei nu se regăseau pe peliculă.

Și totuși era pe deplin ea însăși: o raritate. Nu-mi amintesc să fi văzut vreodată pe cineva care să-i semene cu adevărat. Avea păr negru, o piele albă care vara făcea pistrui, ochi albaștri ca peruzeaua plini de lumină, iar linia oblică a pomeților era un amestec atât de excentric de descendență amerindiană și „amurg celtic”¹, încât unii

o credeau islandeză. De fapt, era pe jumătate irlandeză, pe jumătate cherokee, provenea dintr-un oraș din Kansas de lângă granița cu Oklahoma; și îi plăcea să mă facă să râd numindu-se *Okie*¹, cu toate că era ostentativă, îndrăzneță și elegantă ca un cal de curse. Din păcate, caracterul acesta exotic îi iese la iveală puțin prea sever și neînduplecat în fotografii – pistrui acoperiți de machiaj, păr strâns în coadă de cal joasă, la ceafă, ca al nobililor din *Povestea lui Genji*² –, în timp ce nu i se vede mai deloc căldura, vâna aceea voioasă, imprezvizibilă a firii ei, pe care o iubeam cel mai mult. După senzația de imobilitate pe care o dă în fotografii, e limpede cât de puțin se încredea în aparatul foto; pare a sta la pândă, ca o sălbăticiune care se încordează să se apere. Dar în viață nu era așa. Se mișca mereu cu o iuțeală uimitoare, cu gesturi bruște și ușoare, poposind întotdeauna pe marginea scaunului, ca o pasăre lungă și elegantă a bălților, gata să tresară și să-și ia zborul. Îmi plăceau la nebunie parfumul de santal pe care îl folosea, aspru și surprinzător, și foșnetul fustei apretate când se apleca să mă sărute pe frunte. Iar auzindu-i râsul, îți venea să lași baltă orice-ai fi făcut și să te iei

¹ Nume dat, deseori cu dispreț, emigranților săraci (și mai neclopliți) sosiți din Oklahoma (și alte state din sud-vestul SUA afectate de secetă) în California în anii '30. Termenul a fost popularizat de romanul lui John Steinbeck *Fructele mâniei*.

² Roman japonez de la începutul secolului al XI-lea, scris (cel puțin în parte) de Murasaki Shikibu și considerat unul dintre primele romane din istoria literaturii universale. Descrie viața aristocraților japonezi din perioada Heian (794–1185), vestită pentru rafinamentul său neegalat în arte și maniere.

¹ Denumire a unui curent de renaștere celtică din comunitățile irlandeze de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, inclusiv din SUA. Își ia numele de la culegerea de versuri *Celtic Twilight* („Amurg celtic”) a poetului irlandez William Butler Yeats (1865–1939).

după ea pe stradă. Oriunde mergeam, bărbații o priveau cu coada ochiului, cu o expresie care uneori mă deranja.

Moartea ei a fost vina mea. Ceilalți s-au grăbit întotdeauna puțin prea tare să mă asigure că nu e așa; și da, desigur, „era doar un copil”, „cine și-ar fi putut închipui”, „un accident cumplit”, „ghinion”, „i se putea întâmpla oricui” – perfect adevărat, atâta că eu nu cred o iotă din toate astea.

S-a întâmplat la New York, pe 10 aprilie, cu paisprezece ani în urmă. (Până și mâna refuză să înregistreze data aceasta; a trebuit să mă forțez s-o scriu, să mișc pur și simplu pixul pe hârtie. Înainte era și ea o zi ca toate celelalte, dar acum îmi sare în ochi din calendar ca floarea unui cui ruginit.)

Dacă lucrurile ar fi mers după cum plănuiserăm, ziua n-ar fi făcut decât să se stingă în cerul serii, anonimă, înghițită fără urmă împreună cu tot restul clasei mele a opta. Ce mi-aș mai aminti acum din ea? Nimic sau aproape nimic. Dar așa, textura dimineții aceleia mi-e mai vie în minte decât clipa prezentă, cu atmosfera ei umidă, grea de apă. Noaptea plouase, bătuse o furtună grozavă, mai multe magazine fuseseră inundate, și vreo două stații de metrou se închiseseră; noi doi stăteam pe covorul de la intrarea în bloc, care ne plescăia sub picioare, în timp ce Goldie, portarul preferat al mamei, nebul după ea, mergea cu spatele pe Fifty-Seventh, cu brațul în sus, fluierând după un taxi. Mașinile șuierau pe lângă noi, improșcând o perdea de apă murdară; norii tume-fiați de ploaie se rostogoleau deasupra blocurilor-turn, duși de curenți și descoperind din când în când petice de

cer senin, în timp ce jos, pe stradă, sub stratul de smog, vântul adia jilav și blând a primăvară.

– Ah, e ocupat, doamna mea! strigă Goldie peste vacarmul străzii, dându-se la o parte din drum pentru ca taxiul să poată da colțul, stropind în jur și stingându-și luminița verde.

Era cel mai mărunț dintre portari: palid, slăbănog, plin de viață, cu pielea deschisă la culoare, portorică și fost boxer la categoria pană. Deși fața i se buhăise de alcool (uneori își făcea apariția în schimbul de noapte mirosind a whisky), era încă vânos, musculos și iute. Făcea întruna glume, ieșea mereu la o pauză de țigară în colțul străzii, când era frig se muta de pe un picior pe altul și sufla în mâinile albe înmănușate, spunând bancuri în spaniolă și laudându-i pe ceilalți portari.

– Vă grăbiți tare în dimineața asta? o întrebă pe mama.

Pe insigna lui scria BURT D., dar toată lumea îi spunea Goldie din cauza dintelui de aur și pentru că numele lui de familie, de Oro, însemna în spaniolă „aur”¹.

– Nu-i nici o problemă, avem timp destul.

Dar mama arăta istovită, și mâinile îi tremurau când își lega încă o dată eșarfa de la gât, care zvâcnea și flutura în vânt.

Goldie trebuie să fi observat și el, pentru că (sprijinit evaziv de ghiveciul uriaș din fața blocului, uitându-se oriunde, numai nu la ea) îmi aruncă o privire vag dezaprobată.

– Nu mergeți cu metroul? mi se adresă.

¹ Goldie vine de la cuvântul englezesc *gold*, care înseamnă „aur”.